

JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH TIZIMIDA PROFAYLING TEXNOLOGIYASINI QO'LLASHNING ILMIY-AMALIY ASOSLARI

Valixanov Ilyos Ilxamovich

Toshkent Amaliy fanlar universiteti

Pedagogika kafedrası, PhD, dotsent v.b.

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola ALM-202310202738-sonli "Jamoat xavfsizligini ta'minlash faoliyatida foydalanish uchun innovatsion profayling texnologiyasini ishlab chiqish" amaliy grant loyihasi doirasida bajarilgan bo'lib, unda jamiyatda jamoat tartibini saqlash va jamoat xavfsizligini ta'minlash yo'nalishida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, milliy va xorijiy tajriba xususida fikr yuritilib, mazkur faoliyatni yanada samarali tashkil qilishga oid taklif hamda tavsiyalar bildirilgan. Alohida e'tibor jamoat xavfsizligini ta'minlash faoliyatida profayling texnologiyasini qo'llashni huquqiy tartibga solish borasidagi tizimli kamchilik va muammolar borligini aniqlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: *Jamoat tartibi, jamoat xavfsizligi, ichki ishlar organlari, normativ huquqiy hujjatlar, milliy tajriba, xorijiy tajriba, shaxsni ko'rikdan o'tkazish, shubhali shaxslar, potensial xavfli shaxslar, shaxslarning harakati, bojxona nazorati, shaxsiy kuzatuv, profayling texnologiyasi, profayler, shubha tug'diruvchi belgilar.*

АННОТАЦИЯ

Данная статья выполнена в рамках практического грантового проекта №ALM-202310202738 «Разработка инновационной технологии профайлинга для использования в деятельности по обеспечению общественной безопасности», в котором были статье отражена деятельность, осуществляемая в нашей стране в направлении поддержания общественного порядка и обеспечения общественной безопасности в обществе, отечественный и зарубежный опыт, а также даны предложения и рекомендации по более эффективной организации этой деятельности. Кроме того, в сообществе четко указаны риски, связанные с предоставлением профайлинговых технологий, правовыми нормами и условиями.

Ключевые слова: *коллективный порядок, коллективная безопасность, органы внутренних дел, нормативно-правовые акты, национальный опыт, зарубежный опыт, персональные данные, персональные данные, персональный надзор, технологии профайлинга, профайлер, шуба-знак отличия.*

ABSTRACT

This article was written within the framework of the practical grant project No. ALM-202310202738 “Development of innovative profiling technology for use in public safety activities”, which studied the theoretical and methodological issues of using profiling technology in ensuring public safety. the article reflects the activities carried out in our country in the direction of maintaining public order and ensuring public safety in society, domestic and foreign experience, as well as suggestions and recommendations for a more effective organization of these activities. In addition, the risks associated with the provision of profiling technologies, legal norms and conditions are clearly identified in the community.

Keywords: *collective order, collective security, internal affairs bodies, regulatory legal acts, national experience, foreign experience, personal data, personal data, personal supervision, profiling technologies, profiler, fur coat-a badge of distinction.*

KIRISH

Bugungi kunda jamoat xavfsizligini ta'minlash davlat siyosatida ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Jamoat joylarida xavf-xatarlarni oldindan aniqlash, inson hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilish, jinoyatchilik va favqulodda vaziyatlarning oldini olishda zamonaviy yondashuvlar talab etilmoqda. Ana shunday innovatsion yondashuvlardan biri profayling texnologiyasidir.

Jamoat tartibi – bu fuqarolarning shaxsiy, jamoat xavfsizligi, korxona, muassasa, tashkilot va jamoat tashkilotlarining mutanosib faoliyat ko'rsatishi, fuqarolarning mehnat qilishi va dam olishi uchun to'liq sharoit yaratish, ularning sha'ni, qadr-qimmatini hamda umuminsoniy qadriyatlarni hurmat qilishga yo'naltirilgan huquqiy, ijtimoiy meyorlar asosida jamoat joylarida yuzaga keladigan, rivojlanadigan ijtimoiy munosabatlar tizimi.

Jamoat xavfsizligi – bu shaxs, jamiyat va davlatning jinoyatchilik, boshqa huquqqa xilof harakatlar, favqulodda holatlar oqibatlari, ijtimoiy nizolar, tabiiy ofat, epidemiya, epizootiya, yirik halokatlar, avariya va yong'inlardan himoyalanganligi holati hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 15 apreldagi PQ-5077-son qaroriga ko'ra Jamoat xavfsizligini ta'minlash sohasida professional kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida qarori ishlab chiqildi [1]. Unga ko'ra jamoat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha faoliyatni samarali tashkil etishga qodir bo'lgan malakali mutaxassislarini tegishli ixtisoslik va huquqshunoslik yo'nalishlari bo'yicha chuqurlashtirilgan holda o'qitish hamda Mamlakatimizning tinchligi va osoyishtaligiga bo'lgan har qanday tahdidlarning

oldini olish va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash tizimini ilg'or xalqaro standartlar asosida takomillashtirish, shuningdek, zamon talablaridan kelib chiqib, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va Qurolli Kuchlarning kadrlar salohiyatini oshirish maqsadi ko'zda tutilgan.

Jamoat tartibini saqlash, profayling texnologiyasi ham muhim rol o'ynaydi [2].

Profayling texnologiyasi inson xulq-atvori, psixosotsial holati va tashqi belgilari asosida xavfli holatlarni barvaqt aniqlash imkonini beradi. Jamoat joylarida shaxslarning noodatiy harakatlari, xavfli xatti-harakatlarga moyillik holatlarini aniqlash orqali profilaktik choralarni o'z vaqtida ko'rish mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jamoat xavfsizligi tizimida profayling usullaridan foydalanish:

xavf darajasini oldindan baholash;

profilaktik nazorat samaradorligini oshirish;

tezkor qaror qabul qilish jarayonini takomillashtirish imkonini beradi.

Ayniqsa, profaylingni videokuzatuv, sun'iy intellekt va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan integratsiya qilish xavfli holatlarni avtomatik tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Profayling xavfli xatti-harakatlarni aniqlashning keng qamrovli tizimi sifatida bir nechta asosiy tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi, ularning har biri ushbu usulning samaradorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Profaylashning asosiy yeleменти inson psixologiyasi va uning xulq-atvor mexanizmlarini chuqur tushunishga asoslangan psixologik tarkibiy qismdir. Psixologik tarkibiy qism doirasida profayling mutaxassislari shaxsning turli jihatlarini, jumladan, temperament, xarakter, motivatsiya, hissiy holat va turli stimullarga javob berish xususiyatlarini o'rganadilar va tahlil qiladilar. Psixologik tarkibiy qismning muhim jihati stress mexanizmlarini va uning namoyon bo'lishini tushunishdir, chunki bu ko'pincha noqonuniy harakatlarga tayyorgarlik bilan birga keladigan stressli holat hisoblanadi.

Profilning xulq-atvor komponenti psixologik bilan chambarchas bog'liq va insonning ichki holatining tashqi ko'rinishlarini tahlil qilishga qaratilgan. Bu yuz ifodalari, imo-ishoralar, yurish va boshqa tana harakatlari orqali namoyon bo'ladigan og'zaki bo'lmagan xatti-harakatlarni o'rganishni o'z ichiga oladi. profaylar yuzning mikroyekspressiyalariga alohida e'tibor berishadi – bu odamning haqiqiy his-tuyg'ularini ko'rsatishi mumkin bo'lgan qisqa beixtiyor mushak harakatlari. Shuningdek, xulq –atvor tarkibiy qismi doirasida proksemika tahlil qilinadi-boshqa odamlar bilan o'zaro aloqada bo'lgan odamning makon va masofadan foydalanishidir.

Muhim element - bu xatti-harakatlarning turli elementlarining izchilligini tahlil qilish, chunki nomuvofiqlik haqiqiy niyatlarni yashirishga urinishlarni ko'rsatishi mumkin.

Profaylning tashkiliy komponenti mutaxassislarni tayyorlash, ularning ishini tashkil yetish, boshqa xavfsizlik xizmatlari bilan o'zaro munosabatlarni o'z ichiga oladi. U uslubiy materiallar, ish standartlari, sifat nazorati tizimlarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Tajribaning uzluksizligini ta'minlash va profilerlarning doimiy malakasini oshirish muhim yelement hisoblanadi.

Profaylning analitik komponenti hamma narsani qayta ishlash va talqin qilish bilan bog'liq. U ma'lumotlarni tahlil qilish usullarini, xulq-atvor modellarini yaratishni, mumkin bo'lgan harakatlarni bashorat qilishni o'z ichiga oladi. Muhim yelement-bu turli manbalardan ma'lumotlarni sintez qilish va kuzatilgan vaziyatning yaxlit rasmini shakllantirish qobiliyati.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimida profaylingni qo'llash imkoniyatlari va cheklovlari to'g'risida kompleks g'oyani shakllantirishdan iborat. Olingan natijalardan mutaxassis-profayllarni tayyorlash dasturlarini ishlab chiqishda va ushbu sohadagi normativ-huquqiy bazani takomillashtirishda foydalanish mumkin.

Tadqiqot jarayonida jamoat joylari hamda yong'in xavfi yuqori bo'lgan obyektlarda profayling texnologiyasini qo'llash amaliyoti o'rganildi. Olingan natijalar inson xulq-atvoridagi g'ayrioddiy holatlar va xavfsizlik talablariga yetarlicha rioya etmaslik belgilari orqali yong'in yuzaga kelish ehtimolini oldindan aniqlash imkoniyati mavjudligini ko'rsatdi. Bu esa yong'inlarning oldini olishga qaratilgantezkor va aniq profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshirishga zamin yaratdi [3].

Shuningdek, profayling usullarini videokuzatuv hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish xavfli holatlarni avtomatik tahlil qilish samaradorligini sezilarli darajada oshirdi. Bunday yondashuv jamoat xavfsizligini ta'minlashda inson omili ta'sirini qisqartirish, boshqaruv qarorlarini qabul qilishjarayonini jadallashtirish va favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik darajasini yuksaltirishga xizmat qildi.

Ekspertlar xulosalariga ko'ra, profayling texnologiyasidan foydalanish yong'in xavfini pasaytirish, profilaktik nazoratni mustahkamlash hamda xavfsizlik xizmatlari faoliyati samaradorligini oshirishda ijobiy natijalar bermoqda. Ayniqsa, xavf darajasini baholash va uni oldindan bashorat qilishda profayling usullarining qo'llanilishi profilaktik tadbirlarni rejalashtirish sifatini yaxshiladip [4].

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, profayling texnologiyasini keng ko'lamda joriy etish uchun malakali kadrlar tayyorlash, mutaxassislarning psixologik hamda tahliliy

salohiyatini rivojlantirish, shuningdek, huquqiy-meyoriy bazani takomillashtirish zarur hisoblanadi. Shu bilan birga, ushbu texnologiyani amaliyotda qo'llashda shaxsiy ma'lumotlarni muhofaza qilish va axloqiy meyorlarga qat'iy rioya etish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Umuman olganda, tadqiqot natijalari profayling texnologiyasini jamoat xavfsizligini ta'minlash va yong'inlarni oldini olish tizimiga joriy etish ilmiy hamda amaliy nuqtai nazardan maqbul ekanligini tasdiqladi. Mazkur yondashuv sohadagi profilaktik faoliyat samaradorligini oshirishga va favqulodda vaziyatlar xavfini kamaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, profayling texnologiyasi jamoat xavfsizligini ta'minlashda samarali profilaktik instrument hisoblanadi. Ushbu texnologiyani amaliyotga keng joriy etish xavf-xatarlarni kamaytirish, jamoat tartibini mustahkamlash va favqulodda vaziyatlarning oldini olishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 15 apreldagi PQ-5077-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasining «Yong'in xavfsizligi to'g'risida»gi Qonuni. – Toshkent, 2009.
3. Qarang:http://hudud24.uz/author/madhiya_avazova/17-06-2020
4. Williams, P., & Zhang, L. (2023). Blockchain Technology in Security Systems. *Cybersecurity Journal*, 19(4), 289-306.